

Eneco (Rotterdam)
A. Ouwens
Postbus 19020
3001 BA Rotterdam

ons kenmerk 18-0905/18.10139/HeiPr
datum 6 december 2018
onderwerp Reactie op zienswijze ANB inzake windpark Kabeljauwbeek
uw kenmerk
aantal blz. 5

Geachte heer Ouwens,

Eneco Wind B.V. is voornemens om een windpark van vijf windturbines te realiseren langs de Kabeljauwbeek in de Vijdtpolder en de Nieuwe Zuidpolder, in de gemeente Woensdrecht. In het kader van de natuurwetgeving heeft Bureau Waardenburg de mogelijke effecten op natuur van dit voorgenomen windpark in 2014 getoetst aan de toenmalige Flora- en faunawet (Ffwet) en de Natuurbeschermingswet (Nbwet). De bevindingen zijn vastgelegd in twee rapporten: een beoordeling in het kader van de Ffwet (van Straalen *et al.* 2014, kortweg: Ffwet rapport) en in het kader van de Nbwet en de EHS (Prinsen & Heunks 2014, kortweg: Nbwet rapport). Deze rapporten zijn gebruikt voor de onderbouwing van de besluiten ten behoeve van het windpark.

Agentschap Natuur & Bos (kortweg: ANB) heeft op 30 oktober 2018 een zienswijze ingediend tegen het ontwerp bestemmingsplan en omgevingsvergunning door de gemeente Woensdrecht. De zienswijze ziet op de aanwezigheid van een broedgeval van bruine kiekendief in het aangrenzende gebied 'grensstrook' en oordeelt dat de effectbeoordeling in voornoemde rapporten van Bureau Waardenburg ontoereikend is. De zienswijze beargumenteert waarom meer dan een incidentele kans op aanvaring en verstoring niet kan worden uitgesloten. Eneco heeft aan Bureau Waardenburg een reactie gevraagd. In voorliggende brief wordt door ons een reactie op de zienswijze van ANB gegeven. Korteidshalve wordt hier verwezen naar de pagina's in de zienswijze en wordt kort het punt genoemd waarop de reactie ziet, maar wordt voor de integrale tekst naar de zienswijze zelf verwezen.

Reactie op zienswijze ANB

Verstoring van broedgebied

Op pagina 2 van de zienswijze wordt gesteld dat, op basis van een studie uit 2015 door het Belgische Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) voor bruine kiekendief een gemiddelde verstoringafstand van 100 m geldt en een worst case

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001: 2015
Lid van de branchevereniging Netwerk Groene Bureaus
Bureau Waardenburg hanteert als algemene voorwaarden de DNR 2011, tenzij schriftelijk anders wordt overeengekomen.

Postadres: Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon: 0345 - 51 27 10
Fax: 0345 - 51 98 49
E-mail: info@buwa.nl
Internet: www.buwa.nl

Bezoekadres: Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg
Handelsregister: KvK nummer 11028826
BTW-nummer: NL8034.26.811.B.01
Bank: IBAN NL57 ABNA 0559 3195 76 BIC ABNANL2A
IBAN NL47 INGB 0000 7105 72 BIC INGBNL2A

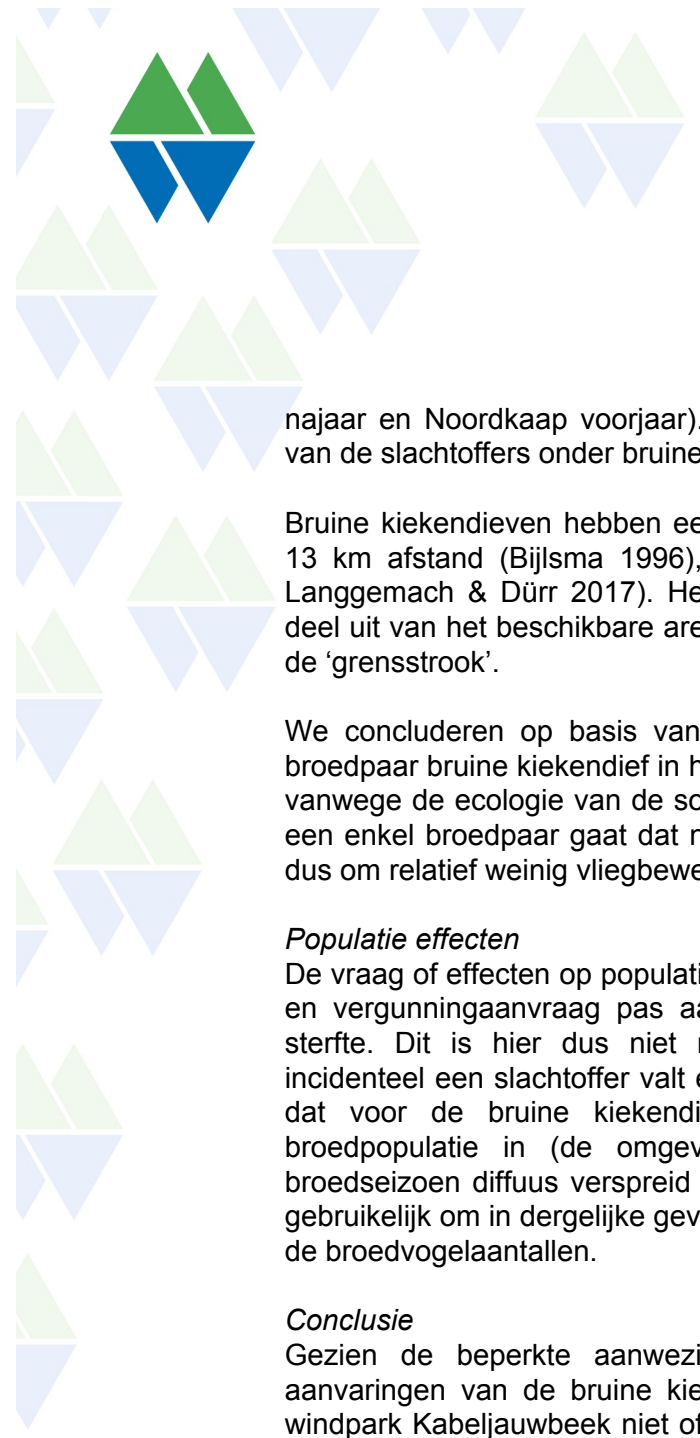
verstoringsafstand van 170 m. In het laatste geval, zo laat een figuur op pagina 3 van de zienswijze zien, overlapt de verstoringscontour van 3 van de 5 windturbines met het oostelijke deel van het geschikte broedgebied binnen het gebied 'grensstrook'.

Anders dan het ANB op pagina 2 stelt zijn wij van mening dat slechts een beperkt deel van 'grensstrook' overlapt met de genoemde verstoringscontour; uit figuur 3 in de zienswijze blijkt dit minder dan 20% te zijn. Wij bestrijden het hanteren van 170 m als een worst case verstoringscontour. Uit de literatuur komt juist naar voren dat de meeste soorten roofvogels (waaronder bruine kiekendief) geen vermijding van windparken laten zien. Verschillende studies onderschrijven dat er geen statistisch aantoonbare effecten bestaan van windturbines op het aantal nesten, nestplaatskeuze en/of foerageer-en -areaal in het broedseizoen van de onderzochte roofvogelsoorten, waaronder kiekendieven (Bellebaum *et al.* 2013; Hötter *et al.* 2013; Hernández-Pliego *et al.* 2015; Balotari-Chiebao *et al.* 2016; Grünkorn *et al.* 2016).

Aanvaringsrisico

Anders dan ANB stelt op pagina 3 is hier geen sprake van een 'life-trap'. Kiekendieven worden immers, in tegenstelling tot sommige andere roofvogelsoorten, relatief weinig als aanvaringsslachtoffer van windturbines gevonden. In Europa zijn van de bruine kiekendief tot nu toe 42 vondsten bekend, waarvan in ieder geval 3 exemplaren in het broedseizoen (Langgemach & Dürr 2017, Hötter *et al.* 2013). Dit komt omdat kiekendieven, in tegenstelling tot veel andere roofvogelsoorten, vooral laag boven de grond jagen en maar een beperkt deel van de tijd op 'rotorhoogte' vliegen (Schaub 2017, Grünkorn *et al.* 2016, Oliver 2013, Traxler *et al.* 2013 in Langgemach & Dürr 2017, Whitfield & Madders 2006b). Bovendien vertonen kiekendieven een sterk uitwijkingsgedrag in de nabijheid van windturbines (o.a. Hötter *et al.* 2013, Whitfield & Madders 2006a). Dit zorgt er voor dat kiekendieven een relatief lage aanvaringskans hebben. Tijdens een driejarig slachtofferonderzoek in enkele grootschalige windparken (totaal 342 windturbines) in Zuid-Spanje, waar de met de bruine kiekendief qua ecologie goed vergelijkbare soort grauwe kiekendief met in totaal 111 nesten aanwezig was, zijn bijvoorbeeld in totaal zeven aanvaringsslachtoffers onder deze soort gevonden. De gemiddelde sterfte bedroeg hier $0,007 \pm 0,006$ kiekendieven / turbine / jaar. De auteurs concludeerden dat de aanleg, het gebruik en het onderhoud van windparken geen negatief effect had op de broedende kiekendieven (Hernández - Pliego *et al.* 2015).

In de door ANB op pagina 3 van de zienswijze aangehaalde studie in de Eemshaven (Klop & Brenninkmeijer 2014) zijn, op basis van slachtofferonderzoek in de periode 2009 - 2014 per jaar gemiddeld zes bruine kiekendieven als slachtoffer gevonden (aantal na correctie voor vindkans en verdwijnsnelheid). Er is in deze studie echter geen onderscheid gemaakt tussen slachtoffers onder broedvogels en doortrekkers. Anders dan het gebied 'grensstrook' betreft de Eemshaven een landelijk vermaarde hotspot voor vogels op seizoenstrek. In het windpark waren in genoemde periode bijvoorbeeld 3 broedparen van bruine kiekendief aanwezig (Klop & Brenninkmeijer 2014), terwijl in het najaar hier gemiddeld circa 50 en in het voorjaar gemiddeld circa 415 bruine kiekendieven op trek passeren (bron: trektellen.nl, telposten Eemshaven

najaar en Noordkaap voorjaar). Het is derhalve aannemelijk dat een belangrijk deel van de slachtoffers onder bruine kiekendief doortrekkers betreft.

Bruine kiekendieven hebben een relatief grote actieradius rondom nest tot maximaal 13 km afstand (Bijlsma 1996), maar vaker tot maximaal 5 km van het nest (o.a. Langgemach & Dürr 2017). Het plangebied maakt derhalve maar een zeer beperkt deel uit van het beschikbare areaal aan foerageergebied rondom de de broedplaats in de 'grensstrook'.

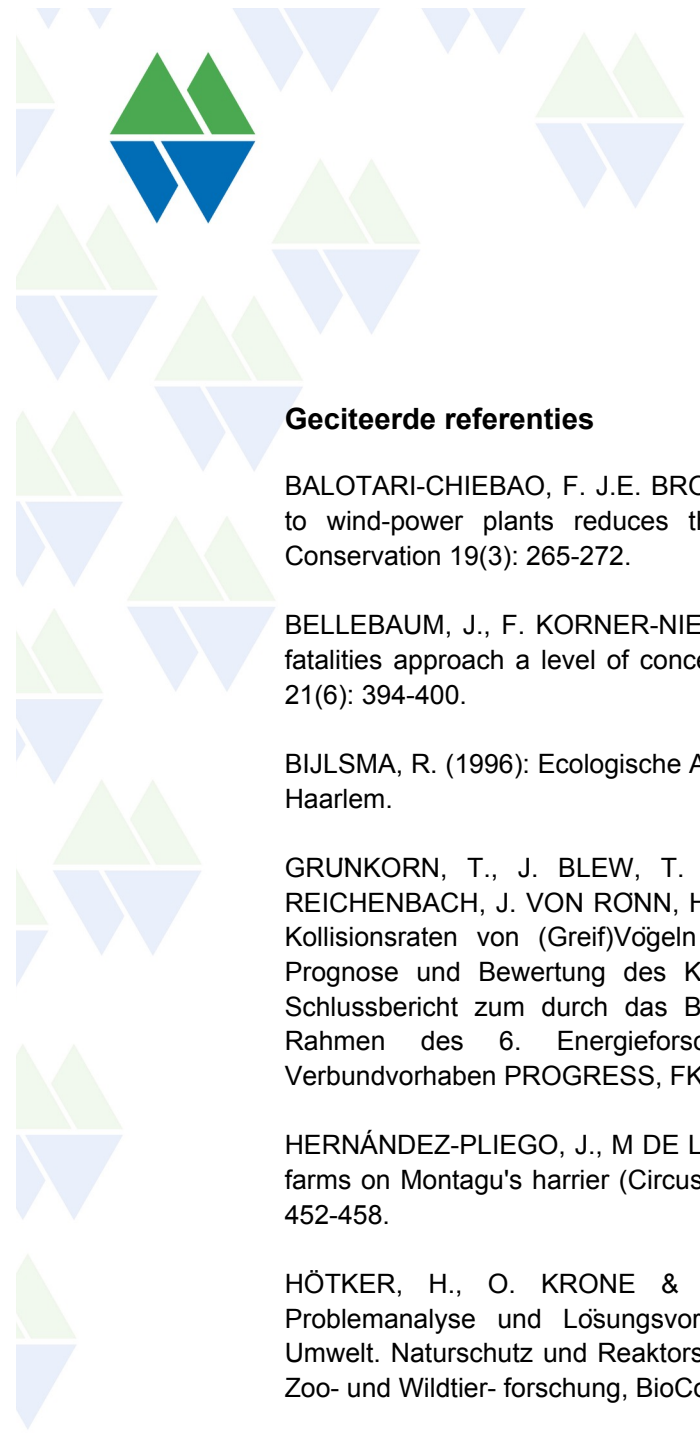
We concluderen op basis van het voorgaande dat de aanvaringsrisico's voor het broedpaar bruine kiekendief in het gebied 'grensstrook' verwaarloosbaar klein zijn, o.a. vanwege de ecologie van de soort, maar ook omdat het in het plangebied om slechts een enkel broedpaar gaat dat niet continue in het plangebied verblijft en het in totaal dus om relatief weinig vliegbewegingen door het windpark zal gaan.

Populatie effecten

De vraag of effecten op populatieniveau spelen komt in het kader van een ontheffings- en vergunningaanvraag pas aan de orde als sprake is van meer dan incidentele sterfte. Dit is hier dus niet relevant, omdat voor de bruine kiekendief hooguit incidenteel een slachtoffer valt en zeker niet jaarlijks. Ten overvloede wijzen wij er op dat voor de bruine kiekendief geen sprake is van een lokaal afgebakende broedpopulatie in (de omgeving van) het plangebied; de soort komt in het broedseizoen diffuus verspreid voor in Nederland (en aangrenzend in België). Het is gebruikelijk om in dergelijke gevallen aan de landelijke populatie te toetsen, in dit geval de broedvogelaantallen.

Conclusie

Gezien de beperkte aanwezigheid van de soort binnen het windpark, zullen aanvaringen van de bruine kiekendief met een van de geplande windturbines van windpark Kabeljauwbeek niet of hooguit incidenteel (ruim minder dan 1 exemplaar op jaarbasis in het gehele windpark) plaatsvinden. Negatieve effecten op de populatieomvang zijn uitgesloten. Voor soorten waarvoor incidenteel slachtoffers vallen is een Wnb ontheffing/vergunning niet nodig.

Geciteerde referenties

BALOTARI-CHIEBAO, F. J.E. BROMMER, T. NIINIMÄKI & T. LAAKSONEN (2016): Proximity to wind-power plants reduces the breeding success of the white-tailed eagle. *Animal Conservation* 19(3): 265-272.

BELLEBAUM, J., F. KORNER-NIEVERGELT, T. DÜRR & U. MAMMEN (2013): Wind turbine fatalities approach a level of concern in a raptor population. *Journal for Nature Conservation* 21(6): 394-400.

BIJLSMA, R. (1996): *Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels*. 4e druk. Schuyt & Co, Haarlem.

GRUNKORN, T., J. BLEW, T. COPPACK, O. KRUGER, G. NEHLS, A. POTIEK, M. REICHENBACH, J. VON RONN, H. TIMMERMANN & S. WEITEKAMP (2016): Ermittlung der Kollisionsraten von (Greif)Vögeln und Schaffung planungsbezogener Grundlagen für die Prognose und Bewertung des Kollisionsrisikos durch Windenergieanlagen (PROGRESS). Schlussbericht zum durch das Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (BMWi) im Rahmen des 6. Energieforschungsprogrammes der Bundesregierung geförderten Verbundvorhaben PROGRESS, FKZ 0325300A-D.

HERNÁNDEZ-PLIEGO, J., M DE LUCAS, A-R. MUNOZ & M. FERRER (2015): Effects of wind farms on Montagu's harrier (*Circus pygargus*) in southern Spain. *Biological Conservation* 191: 452-458.

HÖTKER, H., O. KRONE & G. NEHLS (2013). Greifvogel und Windkraftanlagen: Problemanalyse und Lösungsvorschläge. Schlussbericht für das Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. Michael-Otto-Institut im NABU, Leibniz-Institut für Zoo- und Wildtier- forschung, BioConsult SH, Bergenhusen, Berlin, Husum.

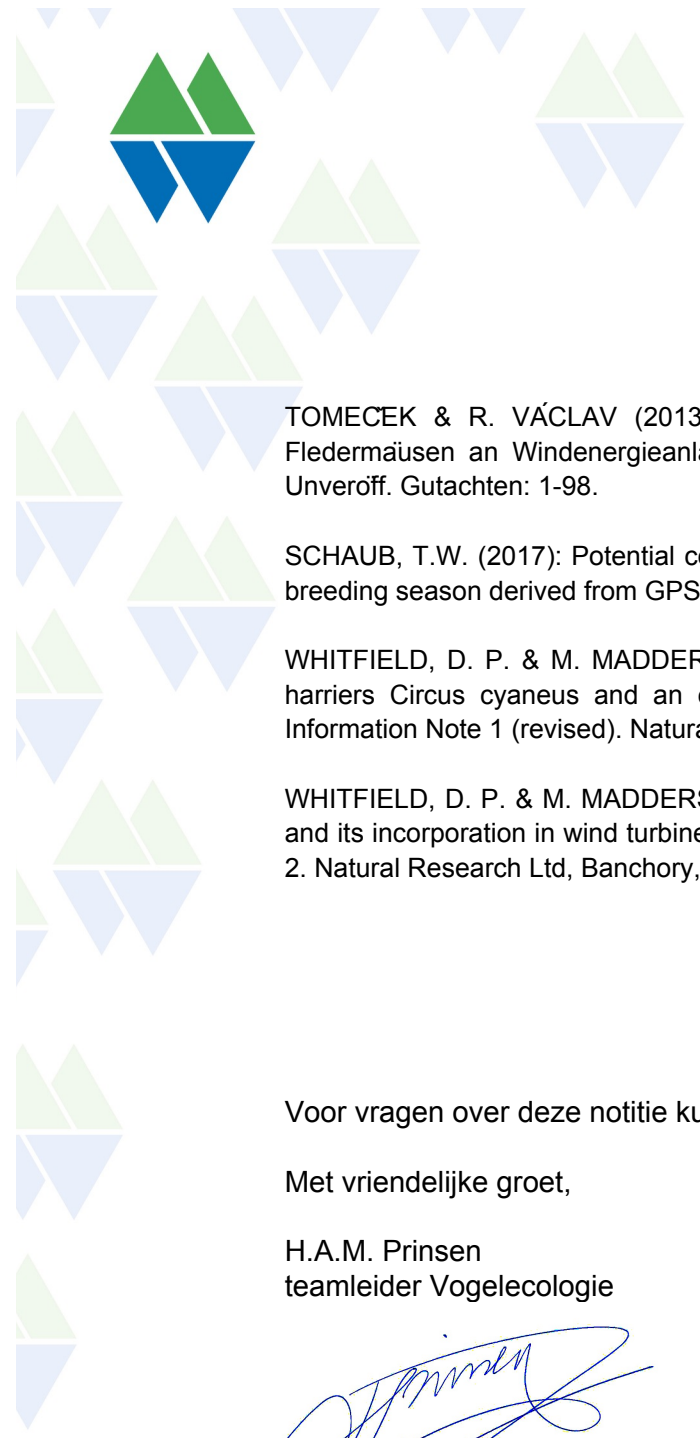
KLAASSEN, R., A. E. SCHLAICH, W. BOUTEN, C. BOTH & B. J. KOKS (2014): Eerste resultaten van het jaarrond volgen van Blauwe Kiekendieven broedend in het Oost- Groningse akkerland. *Limosa* 87: 135-148.

KLOP, E. & A. BRENNINKMEIJER (2014): Monitoring aanvaringsslachtoffers Windpark Eemshaven 2009-2014, Eindrapportage vijf jaar monitoring. A&W-rapport 1975. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

LANGGEMACH, T & T. DÜRR (2017): Informationen über Einflüsse der Windenergienutzung auf Vögel, Stand 05. April 2017.

OLIVER, P. (2013). Flight heights of Marsh Harriers in a breeding and wintering area. *British Birds* 106: 405-408.

TRAXLER, A., S. WEGLEITNER, H. JAKLITSCH, A. DAROLOVÁ, A. MELCHER, J. KRISTOFÍK, R. JURECEK, L. MATEJOVICOVÁ, M. PRIVREL, A. CHUDÝ, P. PROKOP, J.

TOMECEK & R. VÁCLAV (2013): Untersuchungen zum Kollisionsrisiko von Vögeln und Fledermäusen an Windenergieanlagen auf der Parndorfer Platte 2007 – 2009, Endbericht. Unveröff. Gutachten: 1-98.

SCHAUB, T.W. (2017): Potential collision risk of harriers Circus spp. with wind turbines during breeding season derived from GPS tracking. Master Thesis, University of Potsdam.

WHITFIELD, D. P. & M. MADDERS (2006a): A review of the impacts of wind farms on hen harriers Circus cyaneus and an estimation of collision avoidance rates. Natural Research Information Note 1 (revised). Natural Research Ltd, Banchory, UK.

WHITFIELD, D. P. & M. MADDERS (2006b): Flight height in the Hen Harrier Circus cyaneus and its incorporation in wind turbine collision risk modelling. Natural Research Information Note 2. Natural Research Ltd, Banchory, UK.

Voor vragen over deze notitie kunt u contact opnemen met ondergetekende.

Met vriendelijke groet,

H.A.M. Prinsen
teamleider Vogelecologie

